

Оцінювання ролі та участі фармацевтичних працівників у наданні паліативної допомоги

О. І. Панасенко^{A,C,F}, А. С. Гоцуля^{D,E}, Т. П. Зарічна^{B,C}, Т. С. Британова^{B,C,D}

Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, Україна

А – концепція та дизайн дослідження; В – збір даних; С – аналіз та інтерпретація даних; D – написання статті; E – редагування статті; F – остаточне затвердження статті

Мета роботи – вивчення поглядів фармацевтичних працівників щодо їхнього місця та ролі у наданні паліативної допомоги пацієнтам із тяжкими або невиліковними захворюваннями.

Матеріали і методи. Матеріал для дослідження – результати онлайн-анкетування фармацевтичних працівників різних аптечних закладів, що здійснене з використанням Google Forms. Під час опрацювання результатів застосували соціологічний, системно-аналітичний, математико-статистичний методи та метод порівняльного аналізу. Загалом проаналізували 51 анкету.

Результати. Аналіз показав, що лише 8,1 % фармацевтичних працівників регулярно, а 24,3 % епізодично опрацьовують запити щодо надання порад із паліативного лікування. Водночас 70,3 % респондентів визнали, що мають недостатній рівень обізнаності щодо надання паліативної допомоги. При цьому виникають такі труднощі: відсутність протоколів із надання паліативної допомоги, недостатня обізнаність щодо спілкування з паліативними пацієнтами та членами їхніх сімей, обмеженість у наданні медикаментозної допомоги. Лише 2,7 % опитаних отримували інформацію з цієї тематики під час спеціалізованих тренінгів. Під час консультування паліативних пацієнтів 78,4 % працівників надавали рекомендації щодо дозування та режиму приймання ліків. Свою готовність до роботи з паліативними пацієнтами на середньому рівні оцінили 51,4 % учасників опитування. Згідно з результатами опитування, 86,5 % опитаних вважають роль фармацевта додатковою, хоча й важливою в системі надання паліативної допомоги.

Висновки. Фармацевтичні працівники визнають свою роль у паліативній допомозі важливою, але юридично недостатньо визначеною. Серед основних проблем, що визначають фармацевтичні працівники під час роботи із паліативним хворими, – відсутність протоколів, обмеженість медикаментозної підтримки та недосконала підготовка до комунікації з пацієнтами та їхніми родинами. Удосконалення законодавчого регулювання ролі фармацевтів, організація спеціалізованих навчальних програм, розширення застосування телемедицини та телефармації, а також покращення забезпечення ліками можуть значно посилити ефективність фармацевтів у паліативній допомозі.

Ключові слова: паліативна допомога, роль фармацевта, фармацевтична етика.

Актуальні питання фармацевтичної і медичної науки та практики. 2025. Т. 18, № 2(48). С. 186-192

Assessment of the role and participation of pharmacists in the provision of palliative care

O. I. Panasenko, A. S. Hotsulia, T. P. Zarichna, T. S. Brytanova

The aim of the study was to investigate the position of pharmacists regarding their place and role in providing palliative care to patients with serious or terminal illnesses.

Materials and methods. The data from a survey of pharmacists from various pharmacies conducted through an online survey in Google Forms were used for the analysis. The results were processed using sociological, systematic and analytical, mathematical and statistical methods and the method of comparative analysis. A total of 51 questionnaires were processed.

Results. The analysis showed that only 8.1 % of pharmacists regularly, and 24.3 % occasionally, face requests for advice on palliative care. At the same time, 70.3 % of respondents admitted that they have insufficient awareness of palliative care. There are certain difficulties: lack of protocols for palliative care, insufficient awareness of communication with palliative patients and their families, limited medical care. Only 2.7 % of respondents received information on this topic during specialized trainings. When counseling palliative care patients, 78.4 % of employees provided recommendations on the dosage and regimen of medications. Their readiness to work with palliative care patients was assessed as average by 51.4 % of the survey participants. It was found that 86.5 % of respondents consider the role of a pharmacist to be additional but important in the palliative care system, while legally insufficiently defined.

ARTICLE INFO

UDC 615.15:616-039.75]:615.15-024.5
DOI: 10.14739/2409-2932.2025.2.321314

Current issues in pharmacy and medicine: science and practice. 2025;18(2):186-192

Keywords: palliative care, role of pharmacist, pharmaceutical ethics.

Received: 21.01.2025 // Revised: 27.02.2025 // Accepted: 04.03.2025

© The Author(s) 2025. This is an open access article under the [Creative Commons CC BY 4.0 license](#)

Conclusions. Pharmacists recognize their role in palliative care as important, but legally insufficiently defined. The main problems include the lack of protocols, limited medication support, and imperfect preparation for communication with patients and their families. Improving the legislative regulation of the role of pharmacists, organizing specialized training programs, expanding the use of telemedicine and telepharmacy, and improving the supply of medicines can significantly increase the effectiveness of pharmacists in palliative care.

Keywords: palliative care, role of pharmacist, pharmaceutical ethics.

Current issues in pharmacy and medicine: science and practice. 2025;18(2):186-192

Паліативна допомога є невід’ємною складовою сучасної системи охорони здоров’я, що спрямована на полегшення стану пацієнтів із невиліковними хворобами та покращення якості їхнього життя.

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров’я, паліативна допомога – це низка комплексних і системних заходів, мета яких полягає в тому, щоб максимально забезпечити якість життя невиліковно хворих та їхніх рідних. Цей комплекс заходів передбачає раннє виявлення і точну діагностику причин болю та порушень функцій різних систем органів, призначення необхідного лікування, симптоматичну терапію, належний догляд, а також надання соціальної, психологічної, моральної та духовної підтримки [1]. У рамках паліативної допомоги пацієнти з невиліковними хворобами та їхні рідні мають право на отримання необхідних лікарських засобів [2].

За рішенням комітету ООН з економічних, соціальних і культурних прав, держави зобов’язані забезпечити дотримання права людини на охорону здоров’я, гарантуючи для всіх рівний доступ до профілактичних, лікувальних і паліативних послуг [3]. Сьогодні в Україні право хворих на комплексну паліативну допомогу на державному рівні забезпечено недостатньо. Для вирішення цієї проблеми необхідно вжити термінових заходів, а також вирішити низку законодавчих, організаційних, фінансових і медико-соціальних питань [4]. Один із механізмів вирішення цієї проблеми полягає у формуванні професійних команд кваліфікованих фахівців, включаючи фармацевтів, для надання паліативної допомоги.

Кубарева І. В. і співавтори дослідили погляди фахівців охорони здоров’я на роль і функції фармацевтичних працівників у сучасній системі надання паліативної допомоги. У результаті виявлено середній рівень узгодженості щодо ролі та функцій фармацевтичних працівників у наданні паліативних послуг, а також визначено основні напрями співпраці фармацевтів з іншими медичними фахівцями для ефективного впровадження паліативної допомоги [5]. Крім того, здійснили дослідження, що мало на меті вивчення думок і поглядів експертів з надання паліативної допомоги дітям щодо доцільності включення фармацевтичного працівника до складу мультидисциплінарної команди та обґрунтування його ролі і функцій [6]. У результаті визначено важливу роль фармацевтичних працівників у консультуванні фахівців із паліативної допомоги та сімей пацієнтів, підвищенні рівня обізнаності щодо змін у фармацевтичному законодавстві, контролі асортименту й визначенні потреби в лікарських засобах, а також у наданні рекомендацій щодо правил застосування, моніторингу побічних ефектів та інших функцій, пов’язаних з обігом лікарських засобів.

Особливий інтерес викликають дослідження, у яких проаналізовано специфіку надання паліативної допомоги вдома, розглянуто роль медичних працівників у забезпеченні якісного догляду, а також акцентовано на важливості мультидисциплінарного підходу для задоволення фізичних, психологічних і соціальних потреб пацієнтів і їхніх родин [7].

Втім, роль і місце фармацевтичних працівників у системі надання паліативної допомоги залишаються недостатньо дослідженими.

Мета роботи

Вивчення поглядів фармацевтичних працівників щодо їхнього місця та ролі у наданні паліативної допомоги пацієнтам із тяжкими або невиліковними захворюваннями.

Матеріали і методи дослідження

Проаналізували дані анкет фармацевтичних працівників аптечних мереж, зокрема ТОВ «Аптека-Магнолія» (АНЦ, аптека «Копійка», аптека «ШАРА»), групи компаній «Подорожник», ПФ «Гама-55», ТОВ «Фармастор» та ТОВ «Мед Сервіс груп». Онлайн-анкетування проведено з використанням Google Forms. Опитувальник умовно поділений на п’ять тематичних блоків: знання та досвід у сфері паліативної допомоги; оцінювання ролі фармацевта в цьому процесі; практичні аспекти й проблеми; навчання та професійний розвиток, а також особиста інформація.

Для опрацювання результатів анкетування застосували соціологічний, системно-аналітичний, математико-статистичний методи та метод порівняльного аналізу. Загалом опрацьовано 51 анкету.

Результати

Аналіз результатів анкетування дав змогу визначити професійний рівень респондентів (табл. 1).

Результати аналізу відповідей на запитання, які увійшли до першого блоку (знання та досвід у паліативній допомозі) показали: 62,2 % фармацевтів частково обізнані щодо концепції паліативної допомоги; 24,3 % не знайомі з цією концепцією (рис. 1).

Також встановлено, що тільки 10,8 % фармацевтичних працівників мають досвід роботи з паліативними пацієнтами, у практиці 18,9 % респондентів інколи траплялися такі випадки. Більшість респондентів (70,3 %) не мали такого досвіду (рис. 2).

Згідно з результатами опитування, 54,1 % фармацевтів одержали інформацію про паліативну допомогу від колег

Таблиця 1. Професійний рівень респондентів залежно від стажу роботи та спеціалізації

Критерій	Характеристика	%
Стаж роботи у фармацевтичній сфері	Менше ніж 1 рік	21,6
	1–3 роки	27,0
	4–5 років	24,4
	Більше ніж 5 років	27,0
Спеціалізація	Фармацевт	56,8
	Молодший фармацевт	40,5

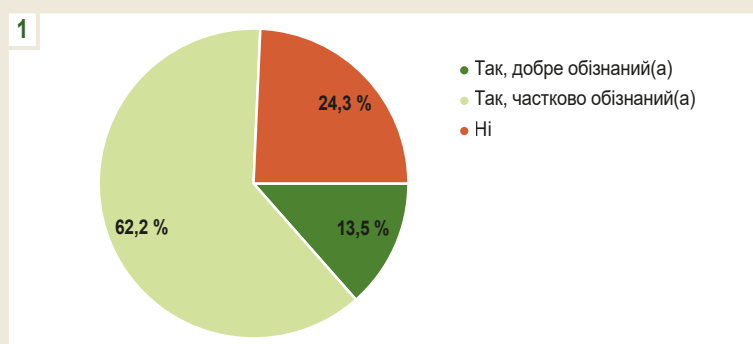

Рис. 1. Діаграма відповідей респондентів щодо обізнаності з питань паліативної допомоги.

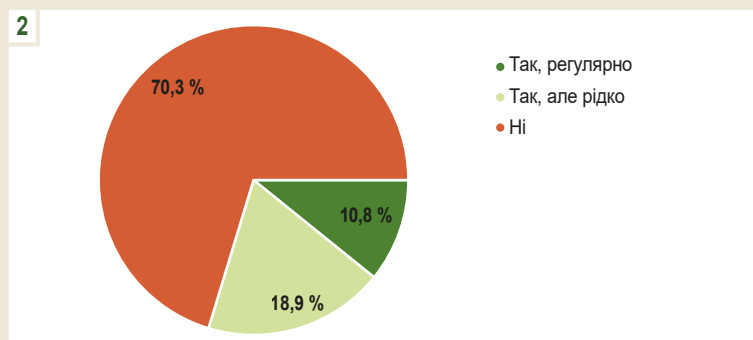

Рис. 2. Діаграма відповідей респондентів щодо досвіду роботи з паліативними пацієнтами.

або медичних працівників; 48,6 % респондентів здобули ці знання з літератури або онлайн-ресурсів. Лише 2,7 % опитаних отримали інформацію на спеціалізованих тренінгах (рис. 3).

Запитання другого блоку спрямовані на оцінювання ролі фармацевта в паліативній допомозі. Встановлено, що більшість учасників опитування (86,5 %) вважають, що фармацевт відіграє додаткову, але важливу роль у системі надання паліативної допомоги. Лише 10,8 % опитаних визначили роль фармацевтичного працівника як незначну в цій системі (рис. 4).

Результати відповідей на запитання про те, які функції фармацевтів є найбільш важливими для паліативних пацієнтів, такі: консультації щодо дозування та режиму приймання препаратів – 78,4 %; надання інформації про побічні дії ліків – 70,3 %; підбір лікарських засобів – 67,6 %; допомога в управлінні взаємодією ліків – 35,1 % (рис. 5).

Запитання третього блоку спрямовані на вивчення практичних аспектів і проблем у системі надання паліативної допомоги фармацевтичними працівниками. Відповіді на запитання про те, чи звертаються пацієнти або члени їхніх сімей за порадами щодо паліативного лікування, структуровані так: 8,1 % фармацевтів підтвердили постійні звернення, 24,3 % – несистематичні звернення; 27,1 % респондентів зазначили, що до них звертаються рідко; 40,5 % фармацевтичних працівників зауважили, що до них ніколи не зверталися з таким запитом (рис. 6).

Під час опитування виявлено основні труднощі, що виникали у фармацевтичних працівників під час роботи з паліативними пацієнтами: недостатній рівень знань з паліативної допомоги – 48,6 %; немає стандартних протоколів роботи – 48,6 %; труднощі в спілкуванні з паліативними пацієнтами та членами їхніх сімей – 45,9 %; немає необхідних лікарських засобів – 32,4 % (рис. 7).

3

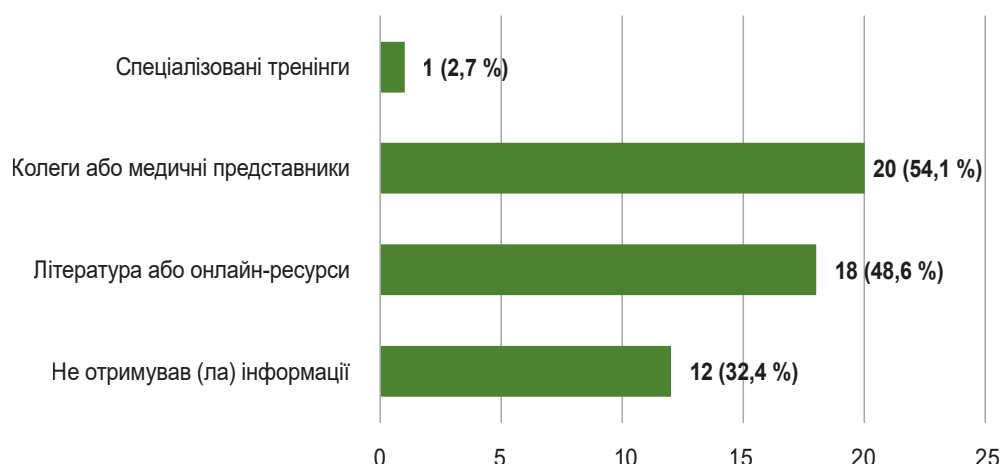

Рис. 3. Діаграма відповідей респондентів щодо джерел інформації про паліативну допомогу.

4

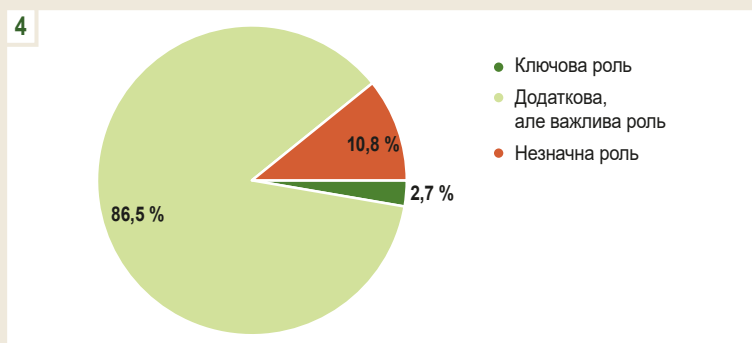

Рис. 4. Діаграма відповідей респондентів щодо оцінювання ролі фармацевта у паліативній допомозі.

5

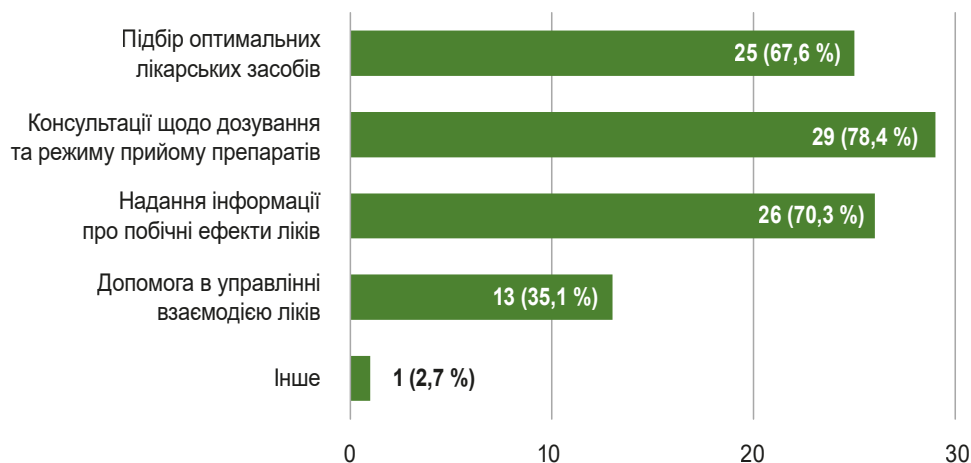

Рис. 5. Діаграма відповідей респондентів щодо найважливіших функцій для паліативних пацієнтів.

Крім того, у відкритій відповіді фармацевтичні працівники зазначили, що для ефективної роботи з паліативними пацієнтами бракує стандартних протоколів роботи, джерел інформації, досвіду роботи, знань і практичних навичок.

Четвертий блок включав запитання щодо навчання та розвитку практичних навичок для роботи з пацієнтами,

які потребують паліативної допомоги. На запитання про те, чи проходили фармацевтичні працівники спеціалізоване навчання з паліативної допомоги, 89,2 % респондентів відповіли негативно, 10,8 % зауважили, що планують це зробити (рис. 8).

Також 83,8 % фармацевтичних працівників, які брали участь в опитуванні, вважають, що для фармацевтів

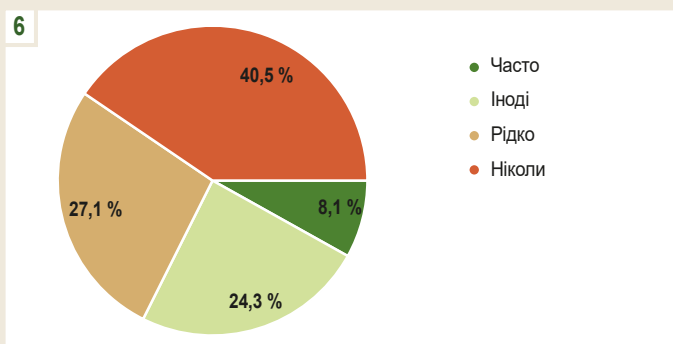

Рис. 6. Діаграма відповідей респондентів щодо звернення паліативних пацієнтів або членів їхніх сімей за порадами до фармацевтів.

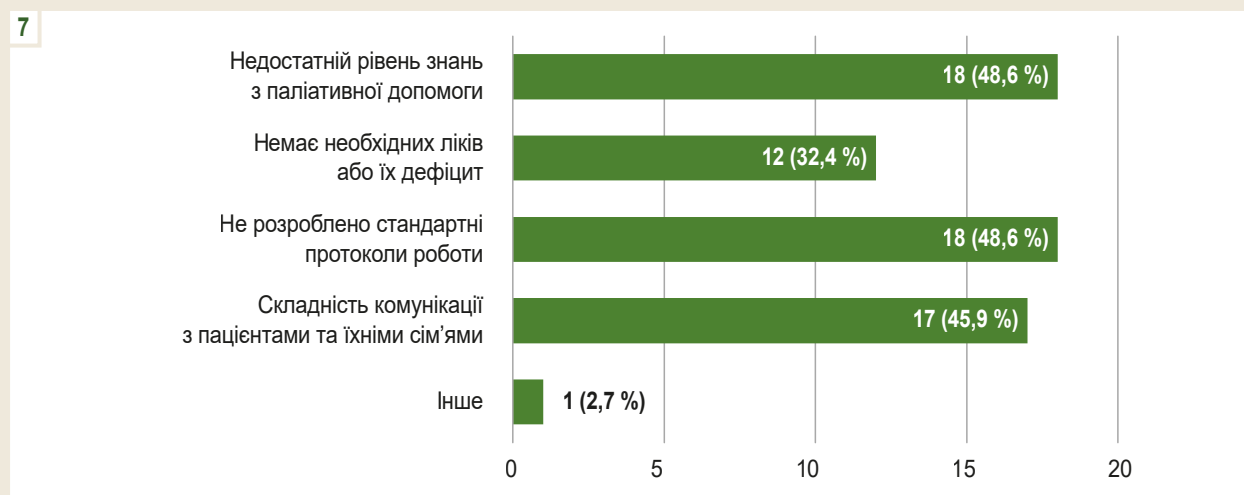

Рис. 7. Діаграма відповідей респондентів щодо оцінювання основних труднощів під час роботи.

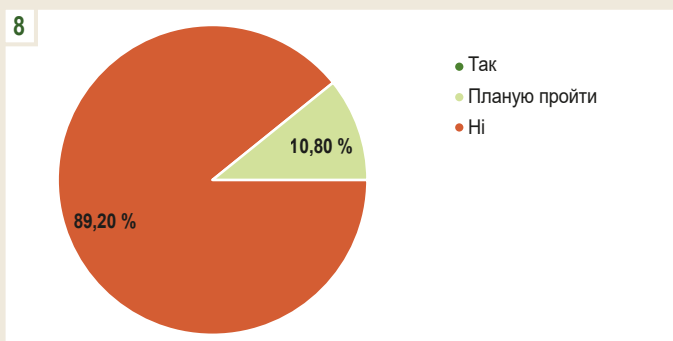

Рис. 8. Діаграма відповідей респондентів щодо навчання з паліативної допомоги.

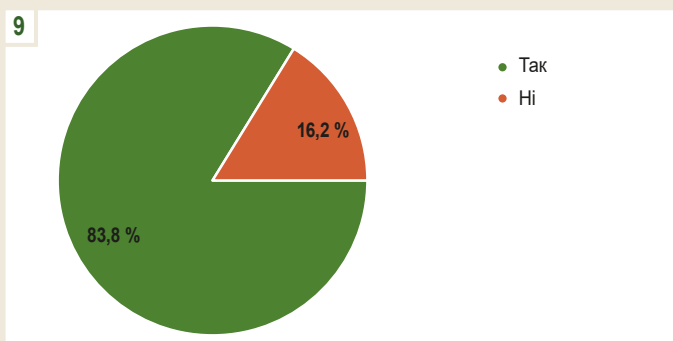

Рис. 9. Діаграма відповідей респондентів щодо потреби проведення для фармацевтів тренінгів із питань паліативної допомоги.

необхідно проводити регулярні тренінги з паліативної допомоги (рис. 9).

Респонденти оцінили свій рівень готовності до роботи з паліативними пацієнтами як середній (51,4 %) і низький (48,6 %). На відкритий запит щодо пропозицій з підвищення ефективності фармацевтичної допомоги паліативним пацієнтам респонденти запропонували такі заходи: удосконалення законодавчої бази з цього питання, спрощення порядку отримання знеболювальних засобів, впровадження сучасних телекомунікаційних технологій (телемедицина, телефармація), а також збільшення кількості тренінгів з питань паліативної допомоги.

Обговорення

Згідно з наказом МОЗ України «Про удосконалення організації надання паліативної допомоги в Україні» від 04.06.2020 р. № 1308, однією з основних складових паліативної допомоги є медична, до складу якої входить медикаментозна терапія [8]. Спеціалізовану паліативну допомогу надає мультидисциплінарна команда, до складу якої входять медичні працівники і фахівці різних спеціальностей, зокрема лікарі, медичні сестри, соціальні працівники, психологи та фармацевти. Такий підхід дає змогу комплексно задовольнити фізичні, психологічні та соціальні потреби пацієнтів.

За результатами аналізу зарубіжних наукових публікацій [9,10,11] і досліджень вітчизняних науковців [5], фармацевтичні фахівці є важливими членами мультидисциплінарної команди, яка надає паліативну допомогу, і ухвалюють рішення самостійно в межах своїх професійних прав і компетенцій.

Разом з тим результати опитування (анкетування) фармацевтичних працівників засвідчили, що 8,1 % з них постійно, а 24,3 % несистематично опрацьовують запити щодо надання порад із паліативного лікування. Досвід роботи з паліативними пацієнтами мають лише 10,8 % респондентів.

Фармацевтичні працівники визначили низку проблем, що виникають під час роботи з паліативними пацієнтами та членами їхніх сімей, зокрема відсутність стандартних протоколів надання допомоги (медикаментозної та психологічної) для цих хворих, труднощі під час спілкування з пацієнтами, а також обмежений доступ до окремих лікарських засобів, як-от знеболювальних.

Згідно з результатами опитування, більшість фармацевтичних працівників (86,3 %) вважають свою роль у системі паліативної допомоги додатковою, але важливою. Переважна більшість опитаних (83,8 %) респондентів вважають доцільними регулярні тренінги для фармацевтів із питань паліативної допомоги, оскільки багатьом із них бракує необхідних знань і практичних навичок.

Свій рівень готовності до роботи з паліативними пацієнтами та членами їхніх сімей 56,4 % фармацевтичних працівників оцінили як середній.

Опитані фармацевти також підкреслили важливість чіткішого визначення їхнього місця та ролі в процесі

надання паліативної допомоги. Це дасть змогу покращити ефективність роботи та забезпечити більш комплексний підхід до лікування й догляду за паліативними пацієнтами.

Так, фармацевти запропонували розробити чіткі протоколи та стандарти, що будуть регулювати їхню участь у виборі лікарських засобів, а також у наданні консультацій щодо дозування, побічних ефектів і взаємодії ліків. Такі ініціативи сприятимуть удосконаленню системи паліативної допомоги та забезпеченню високого рівня підтримки для пацієнтів і їхніх родин.

Висновки

1. Фармацевтичні працівники визначають свою роль у паліативній допомозі як важливу, але юридично вона залишається недостатньо регламентованою. Лише 8,1 % фармацевтів регулярно отримують запити від паліативних пацієнтів, а 70,3 % опитаних зауважили нестачу знань і практичних навичок для роботи з такими хворими.

2. Серед основних проблем названо відсутність стандартних протоколів, обмеження в медикаментозній підтримці та недостатню підготовку до комунікації з пацієнтами та їхніми родинами.

3. Удосконалення законодавчого регулювання ролі фармацевтів, організація спеціалізованих навчальних програм, поширення засобів і підходів телемедицини та телефармації, а також покращення забезпечення ліками можуть значно підвищити ефективність діяльності фармацевтів у паліативній допомозі.

Етичне схвалення

Усі учасники надали письмову інформовану згоду на участь у дослідженні. Комісія з питань біоетики Запорізького державного медико-фармацевтичного університету дала згоду на здійснення дослідження (протокол № 4 від 03.04.2025 року) та підтвердила, що стаття не містить даних, які суперечать сучасним вимогам біоетики та морально-етичним нормам.

Фінансування

Дослідження здійснено без фінансової підтримки.

Конфлікт інтересів: відсутній.

Conflicts of interest: authors have no conflict of interest to declare.

Відомості про авторів:

Панасенко О. І., д-р фарм. наук, професор, зав. каф. токсикологічної та неорганічної хімії, Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, Україна.

ORCID ID: 0000-0002-6102-3455

Гоцуля А. С., д-р фарм. наук, доцент, професор каф. токсикологічної та неорганічної хімії, Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, Україна.

ORCID ID: 0000-0001-9696-221X

Зарічна Т. П., канд. фарм. наук, доцент каф. управління та економіки фармації, Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, Україна.

ORCID ID: 0000-0002-3711-4453

Британова Т. С., канд. фарм. наук, старший викладач каф. фармацевтичної, органічної та біоорганічної хімії, Запорізький

державний медико-фармацевтичний університет, Україна.
ORCID ID: [0000-0003-1805-4552](https://orcid.org/0000-0003-1805-4552)

Information about the authors:

Panasenko O. I., PhD, DSc, Professor, Head of the Department of Toxicological and Inorganic Chemistry, Zaporizhzhia State Medical and Pharmaceutical University, Ukraine.

Hotsulia A. S., PhD, DSc, Associate Professor, Professor of the Department of Toxicological and Inorganic Chemistry, Zaporizhzhia State Medical and Pharmaceutical University, Ukraine.

Zarichna T. P., PhD, Associate Professor of the Department of the Management and Pharmacy Economics, Zaporizhzhia State Medical and Pharmaceutical University, Ukraine.

Brytanova T. S., PhD, Senior Lecturer of the Department of Pharmaceutical, Organic and Bioorganic Chemistry, Zaporizhzhia State Medical and Pharmaceutical University, Ukraine.

Андрій Гоцуля (Andrii Hotsulia)
andrey.goculya@gmail.com

References

1. Palliative care [Internet]. Who.int. [cited 2025 Jan 4]. Available from: <https://www.who.int/health-topics/palliative-care>
2. Savka VH. [Human rights in the field of palliative care]. Medsestrynstvo. 2020;(1):15-8. Ukrainian. doi: [10.11603/2411-1597.2020.1.11031](https://doi.org/10.11603/2411-1597.2020.1.11031)
3. CESCR. General Comment No. 14: The Right to the Highest Attainable Standard of Health (Art. 12) E/C.12/2000/4. 2000 Aug 11. Available from: <https://www.refworld.org/legal/general/cescr/2000/en/36991>
4. Livak PE, Korgenko IO, Baidiuk NV. [Palliative assistance to the seriously ill or ill patients in the last period of life and their relatives]. Scientific Notes of Vernadsky National University. Series: Psychology. 2022;33:49-54. Ukrainian. doi: [10.32838/2709-3093/2022.1/08](https://doi.org/10.32838/2709-3093/2022.1/08)
5. Kubareva IV, Beketova MS, Blagun OD. [The study of opinions of healthcare professionals on the role and functions of pharmaceutical workers in the modern system of palliative care for children. Soc. pharm. health care]. Sotsialna farmatsiia v okhoroni zdorovia. 2021;7(3):12-20. Ukrainian. doi: [10.24959/sphhcj.21.233](https://doi.org/10.24959/sphhcj.21.233)
6. Kubareva IV, Beketova MS. Vychennia dumky fakhivtsiv okhorony zdorovia shchodo roli provizora u systemi paliativnoi dopomohy ditiam [Study of the opinions of healthcare professionals regarding the role of pharmacists in the palliative care system for children]. In: Science and Life. Processing of articles the International scientific conference 2017 Nov 16-17. Czech Republic, Karlovy Vary: Skleneny Mustek 2017; p. 181-5. Ukrainian. Available from: <http://dspace.nuph.edu.ua/handle/123456789/14038>
7. Foygelman Y. [Organization of palliative care at home: Specific features and management]. Medsestrynstvo. 2023;(3):36-40. Ukrainian. doi: [10.11603/2411-1597.2022.3.13525](https://doi.org/10.11603/2411-1597.2022.3.13525)
8. Ministry of Health of Ukraine. Pro udoskonalennia orhanizatsii nadання paliativnoi dopomohy v Ukraini [On improving the organization of palliative care in Ukraine]. Order dated 2020 Jun 4, No. 1308 [Internet]. 2024 Dec 24 [cited 2025 Jan 5]. Ukrainian. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0609-20#Text>
9. Krzyżaniak N, Pawłowska I, Bajorek B. An overview of pharmacist roles in palliative care: A worldwide comparison. Medycyna Paliatywna w Praktyce. 2016;10(4):160-73.
10. Herndon CM, Nee D, Atayee RS, Craig DS, Lehn J, Moore PS, et al. ASHP Guidelines on the Pharmacist's Role in Palliative and Hospice Care. Am J Health Syst Pharm. 2016;73(17):1351-67. doi: [10.2146/ajhp160244](https://doi.org/10.2146/ajhp160244)
11. Atayee RS, Edmonds KP. A Specialist Palliative Pharmacist Enriches the Interdisciplinary Team: A Case Series Discussion Illustrating the Entrustable Professional Activities for Specialist Hospice and Palliative Care Pharmacists. J Palliat Med. 2023;26(12):1755-1758. doi: [10.1089/jpm.2023.0186](https://doi.org/10.1089/jpm.2023.0186)